

Μαρία Μπάλη

«ΦΩΝΑΧΤΕ ΤΗΝ ΜΠΑΛΣΑΙΝΑ»

Μέσα στο πλούσιο περιβάλλον της Έλληνικής Μυθολογίας, οί σκανδαλιές του ζωηρούλη Δία μᾶς δίνουν συχνά καρπούς γελαστικούς. Ἀλλά καί οί ζήλιες τῆς κερασφόρου Ἥρας, δικαιολογημένες ἄλλωστε, κοσμοῦν τά παρτέρια του.

Σέ μία ἀπό τίς πολλές καρποφόρες ἐξόδους του ὁ «πατήρ θεῶν τε καί ἀνθρώπων» συνάντησε καί τή Λητώ. Τά ἀποτελέσματα τῆς συνάντησης αὐτῆς δέν ἄργησαν νά φανοῦν καί ἡ κοπέλα, μετά ἀπό ἔννεα μῆνες ἀναζήτησε μαιευτήριο νά ἀποθέσει τόν καρπό τῆς κοιλιᾶς της. Καμία ὁμως χώρα δέν τήν δεχόταν, ὑπακούοντας στήν ἀπαγόρευση τῆς Ἥρας. Μόνο ἡ Δήλος, κατά παράβαση τῆς θεϊκῆς ἐντολῆς, παραχώρησε αἶθουσα τοκετοῦ. Ὅμως τό κορίτσι ἐπί ἔννεα ἡμερόνυχτα κοιλοπονοῦσε χωρίς ἀποτέλεσμα. Ἡ μήνις τῆς ἀπατηθείσας Ἥρας, εἶχε ἀπαγορεύσει τήν παρουσία τῆς Εἰλείθειας* στόν τοκετό. Τά βογγητά καί οί ἐπικλήσεις τῆς ἀποπλανηθείσας παρθένου ράγησαν τήν καρδιά τῆς Μαίας, ἡ ὁποία ἀγνοώντας καί αὐτή τήν ἀπαγόρευση τῆς Ἥρας ἔσπευσε καί βοήθησε μέ τίς γνώσεις της καί τήν πείρα της τήν ἐπίτοκο ἡ ὁποία ἔφερε

* Εἰλείθεια: Παλαιoτάτη θεότης, μορφή τῆς κρητικῆς Μητροῦς θεᾶς, λατρευομένη ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς ἡ κατ' ἐξοχήν θεά τῆς γεννήσεως καί πιστή συμπαρσαστάτις τῶν γυναικῶν κατά τίς ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ.

στόν κόσμο δίδυμα παρακαλῶ. Τόν Ἀπόλλωνα καί τήν Ἄρτεμη.

Ἐπί τῶν χρόνων ἐκείνων ἡ μααιευτική ἦταν ἀποκλειστικά στά χέρια γυναικῶν. Ἡ πρόληψη καί ἡ ντροπή, δέν ἐπέτρεπαν τήν παρουσία ἄνδρα στόν τοκετό. Ἔτσι καί οἱ Στενιώτισσες κατά παράδοση ἐμπιστεύονταν τή ζωή τους καί τή ζωή τοῦ ἐμβρύου στά χέρια πρακτικῶν μαιῶν, ἄλλοτε χωριανῶν καί ἄλλοτε ξένων. Ἐλάχιστες ἦταν ἐκεῖνες πού κατέφευγαν σέ ἐπιστήμονες γιατρούς, εἰδικευμένους ἤ ὄχι στή μααιευτική, καί αὐτό ἀπό τή δεκαετία τοῦ πενήντα καί μετά.

Δέν μοῦ εἶναι δυνατόν, λόγω ἡλικίας, νά ἀναφερθῶ σέ πολλές ἀπ' τίς πρακτικές μαμές τοῦ χωριοῦ μας. Μία ὅμως πού γνώρισα, καί γνώρισαν οἱ περισσότεροί ἀπ' ἐμᾶς, ἔχει ἀφήσει σφραγίδες ἀνεξίτηλες στίς παιδικές μου μνήμες.

Ἐξάχρονο ἀγόρι, ἔπαιζα μαζί μέ ἄλλους συνομηλικούς στό «Κακόβολο», ὅταν ἀκούσαμε ὅτι τή μητέρα ἑνός ἀπ' τήν παρέα τήν ἔπιασαν πόνοι τοκετοῦ. Κάποιος ἀπό τούς μεγάλους τῆς γειτονιάς ἔτρεξε νά φωνάξει τή μαμή. Δέν πέρασε πολλή ὥρα καί φάνηκε νά ἀνηφορίζει τά σκαλιά μιά μεσοκοπή γυναίκα πού φοροῦσε γυαλιά. Ἡ μαμή ἦ Μπάλσαινα.

Μία τσάντα στό δεξί της χέρι ἔκρυβε τά ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς της. Τό παιγνίδι σταμάτησε, ὅταν διάβηκε ἀπό μπροστά μας καί πέρασε τήν αὐλόπορτα τῆς ἐπιτόκου γειτόνισσας. Ἐπί ἐκεῖ καί πέρα ἡ παιδική περιέργεια πήρε φωτιά. Ἐπειτα ἀπό ἀναρριχήσεις σέ τοίχους, διελεύσεις ἀπό θεμέλια, καί σκαρφαλώματα σέ παγκάλια, φθάσαμε μέ χίλιες προφυλάξεις ἐγώ καί ὁ μέγας γιός τῆς ἐπιτόκου, πού ἦταν σχεδόν συνομηλικός μου, ἔξω ἀπό τά παράθυρα τῆς μάνας του πού κοιλοπονοῦσε. Σκύβοντας, γιά νά δοῦμε, μέσα ἀπό τό κουρτινάκι, ἡ ἀπογοήτευση μᾶς κυρίευσε. Ἐπί ἄλλου, εἶδαμε τή μάνα τοῦ φίλου μου στό κρεβάτι της σκεπασμένη μέ τό σεντόνι καί σέ μία καρέκλα δίπλα της τή μαμή μέ κατεβασμένα τά γυαλιά της στήν ἄκρη τῆς μύτης νά πλέκει μέ το κατσούνι δαντέλα· ναί, δαντέλα!!

Ἀκολούθησε ἡ σφαλιάρα καί τό σβέρκωμα ἀπό τούς μεγάλους, πού μᾶς ἀνακάλυψαν λαθροβλεψίες καί ἡ βίαιη ἀπομάκρυνσή μας ἀπό τό παράθυρο. Ἔτσι ἔχασα τήν εὐκαιρία

νά παρακολουθήσω τοκετό, αλλά και νά απαντήσω στο έρω-
τημα πού μέ βασάνιζε. Τί σχέση έχει ή δαντέλα και τό κα-
τσουνάκι μέ τή γέννα. Πέρασαν δέκα οκτώ χρόνια από τότε
και στο έκτο έτος τής ιατρικής παρακολούθησα για πρώτη
φορά τοκετό, άκουσα δέ από τό στόμα του καθηγητή μου τά
τρία βασικά προσόντα πού πρέπει νά έχει ο μαιευτήρας. «Ύ-
πομονή, ύπομονή, ύπομονή». Άστραψε τότε στο μυαλό μου
ή εικόνα τής Μπάλσαινας και λύθηκε ή άπορία μου. Ή μαμή
είχε τό προσόν τής ύπομονής.

Όταν τελικά μετά από μερικά χρόνια άκολούθησα τήν ει-
δικότητα τής μαιευτικής, θέλησα νά μάθω περισσότερα γι'
αυτήν τή γυναίκα, από σεβασμό στή δουλειά της και τόν ή-
ρωισμό της. Γιατί περί ήρωισμού πρόκειται όταν άσκεϊς τή
μαιευτική μέ τέτοια πενιχρά μέσα.

Έμαθα, λοιπόν, ότι γεννήθηκε τό 1892 στίς Στενιές και τό
πατρικό της όνομα ήταν Πέτσα. Τό Δημοτικό σχολείο του χω-
ριού τής έδωσε τίς γραμματικές της γνώσεις. Τά πρώτα φώτα
τής τέχνης της τά πήρε από τήν κονιάδα της Κατίγκω Μπάλ-
ση τήν έπονομαζόμενη λόγω καταγωγής και Κουλουριώτισσα,
ή όποία ήταν πρακτική μαία. Άλλά και από κάποιον ειδικευ-
μένο μαιευτήρα, μέ τόν όποιο συνεργάσθηκε για ένα διάστη-
μα στον Πειραιά, πήρε πολλά μυστικά τής τέχνης. Τό πρώτο
παιδί πού έπιασε ήταν στήν «Κούλουρη»-Σαλαμίνα. Και στο
Χατζηκυριάκιο όμως και στον Άη Νικόλα του Πειραιά, πού
βρέθηκε κάποια έποχή, παραστάθηκε και έφερε σέ πέρας
πολλούς τοκετούς. Στή συνέχεια εγκαθίσταται στίς Στενιές ό-
που και άσκεϊ τό επάγγελμά της. Άς σημειωθεί ότι τής είχε
άπονεμηθεί ήδη και κρατικό πτυχίο πρακτικής μαίας. Τό
πρώτο παιδί πού έπιασε στίς Στενιές ήταν ο Χρήστος Δ.
Μπεγλέρης τό 1925, του όποιου ο τοκετός ήταν δύσκολος και
εργώδης.

Τήν ίδια περίπου έποχή εκτελει μέ επιτυχία τόν τοκετό έ-
νός ιδιαιτέρως ευτραφούς νεογνού, και τό όποιο όταν πολλά
χρόνια μετά συναντούσε στο δρόμο, έμποροπλοίαρχο πλέον,
δέν παρέλειπε νά του υπενθυμίξει μέ τή χαρακτηριστική προ-
φορά της «βρέ τσεφάλα, μέ παιδέψες μέχρι νά σέ βγάλω».
Άλλά και στή Βουρκοτή, Άποίκια και Ύψηλου, καλείται
επανειλημμένως νά «έλευθερώσει» έγκύους. Άκόμα και έν

πλῶ εἶχε ἐκτελέσει τοκετό. Πηγαίνοντας κάποτε μέ πλοῖο στήν Τήνο, γιά προσκύνημα, ξεγέννησε κάποια ἐπιβάτιδα, τήν ὁποία εἶχαν πιάσει πρόωρα οἱ πόνοι καί ἡ ὁποία θέλοντας μετά νά τήν εὐχαριστήσῃ τῆς ἔδωσε μία λίρα χρυσή, παρῶ τήν ἄρνησῆ τῆς, γιά ἀμοιβή, θεωροῦσα τήν παροχή τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς καθήκον τῆς.

Στά τριάντα πέντε περίπου χρόνια πού ἐξάσκησε τή μαιευτική, περί τά πεντακόσια Στενωτόπουλα εἶδαν τό φῶς τοῦ κόσμου ἀπό τά χέρια τῆς μεταξύ τῶν ὁποίων καί τά τέσσερα ἐγγόνια τῆς. Σ' ὄλο αὐτό τό διάστημα τρεῖς μέ τέσσερις φορές χρειάσθηκε νά ζητήσῃ βοήθεια εἰδικευμένου γιαιτροῦ, τοῦ Παρόδου. Καί αὐτό δείχνει ὅτι εἶχε τίς ἀπαραίτητες γνώσεις ὥστε ἔγκαιρα νά διαγνώσῃ τόν τοκετό πού προμηνύετο δύσκολος, ὥστε νά παραπέμψῃ τήν ἐπίτοκο στό νοσοκομεῖο, Πειραιᾶ ἐν προκειμένῳ. Εἶχε δέ καί τήν ἀπαιτούμενη σύνεση καί ὑπομονή, ὅπως προανέφερα καί δέν ἐπενέβαινε σέ μία φυσιολογική λειτουργία ὅπως εἶναι ὁ τοκετός, ἔτσι δέν προκαλοῦσε τίς λεγόμενες ἰατρογενεῖς ἐπιπλοκές, ἀποτελέσματα βίας καί πολυπραγμοσύνης.

Μέ μοναδικό ἐξοπλισμό τό ξύλινο ἀκουστικό γιά τήν ἀκρόαση τῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου, τό ψαλιδάκι γιά τή διατομή τοῦ ὀμφάλιου λώρου καί τό βρασμένο κορδονάκι γιά τό δέσιμό του, ἔφερεν σέ πέρας τοκετούς γιά τούς ὁποίους σήμερα διαθέτομε πληθῶρα μηχανημάτων καί ἐργαλείων. Ὅπως θά θυμοῦνται ἀρκετές Στενωτίτισσες πού δέχθηκαν τή βοήθειά τῆς εἶχε πάντοτε κοντά τῆς καί ἕνα πιατάκι μέ «λαδάτσι» γιά τή λίπανση τοῦ κόλπου καί διευκόλυνση ἔτσι τῆς διόδου τῆς κεφαλῆς. Σέ κάθε τοκετό δύο προβληματισμούς εἶχε. Μή τυχόν καί δέν ἐρχόταν τό παιδί μέ τό «τσεφάλι» καί μή «τό πνίξει ὁ λοῦρος». Ἀλλά μήπως σήμερα ἡ ἰσχιακή προβολή, καί ἡ περιτύλιξη τοῦ ὀμφάλιου λώρου δέν μᾶς γεμίξει ἀγωνία; Καί ἄς ἔχομε τίς γνώσεις καί τά μέσα γιά τήν ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπισή τους.

Τήν ἴδια διαπίστωση τῆς κεφαλικῆς προβολῆς ἀκολουθοῦσε περιχαρῆς ἀναγγελία στό συγγενικό περιβάλλον. «Ἐρχεται κανονικά ὁ τσερατάς καί εἶναι καί φαλακρός» ἱκανοποιώντας ἔτσι τήν ἐπιθυμία τῶν γιαιγιάδων καί τοῦ πατέρα γιά ἀρσενικό παιδί. Ἡ φαρμακευτική ἀγωγή, βέβαια, πού ἀκολουθοῦσε

περιοριζόταν στά διάφορα άφεψήματα, «τά ζεστά» λεγόμενα, καί στό ράντισμα τής κοιλιᾶς τής έπιτόκου μέ ρακί. Προσφι- λούς φαρμάκου τής έποχῆς τής. Λέγεται δέ ότι μία συνάδελ- φός τής συνήθιζε νά ρίχνει τό ρακί μέ τό στόμα τής, νά μπου- σουρντίζει όπως λέμε στό χωριό. Δέν εἶναι δύσκολο νά φα- ντασθοῦμε καί τήν κατάσταση τής μαμῆς μετά από δύο-τρία τέτοια μπουσουρντίσματα. Ἐτρέκλιζε έπικίνδυνα.

Ἐτσι άντιλαμβανόμαστε ἡ ψυχολογική καί ἠθική ύποστή- ριξη τής έπιτόκου από τή μαμή, ἦταν μεγαλύτερη από τόν έ- νεργητικό τής ρόλο στήν εξέλιξη ενός φυσιολογικοῦ τοκετοῦ. Κάτι πού άργότερα ἡ ιατρική έθεσε σέ έπιστημονικές βάσεις, καί τό όνόμασε «ψυχοπροφυλακτική μέθοδος άνώδυνου τοκε- τοῦ».

Ἡ προσφορά τής μαμῆς δέν σταματοῦσε μέ τό πέρας τής γέννας. Σέ όκτώ ἡμέρες μετά τόν τοκετό ξαναπήγαινε στό σπίτι τής λεχώνας γιά τό πρώτο μπάνιο τοῦ μωροῦ, πού έ- παιρνε τελετουργικό χαρακτήρα. Γιατί πρέπει νά σημειώσω ότι ἡ όλη διαδικασία τοῦ τοκετοῦ εἶχε μία δόση τελετουργι- κοῦ μυστηρίου. Ἐπίσης, από τή στιγμή πού έκαλεῖτο ἡ μαμή καί κα- τά τή διαδρομή τής πρός τό σπίτι τής έπιτόκου δέν μιλοῦσε σέ όποιον συναντοῦσε, αλλά όπως λένε οἱ γεροντότερες γυ- ναῖκες σιγοψιθύριζε όρισμένα ξόρκια καί εὐχές γιά τό αἶσιο τέλος τής γέννας.

Οἱ μητέρες, άναγνωρίζοντας τήν προσφορά τής, ἦταν ἡ πρώτη πού καλοῦσαν στά βαπτίσια τοῦ μωροῦ.

Τά χρόνια όμως κυλοῦσαν καί τά γηρατειά βάβαιναν στούς ώμους τής. Ἐπίσης, από τήν άλλη μεριά ἡ ένημέρωση τοῦ κό- σμου, ἡ τακτική άκτοπλοϊκή σύνδεση μέ τόν Πειραιά καί τή Ραφήνα, όλο καί περισσότερες γυναῖκες όδηγοῦσαν σέ όργα- νωμένες κλινικές καί νοσοκομεῖα. Ὅλο καί πιό σπάνια έκα- λεῖτο νά βοηθήσει. Τό τελευταῖο παιδί πού έπιασε ἦταν ό Δη- μοσθένης Θ. Στεφάνου.

Τό 1985 καί σέ ἡλικία 93 έτων έφυγε άπ' αὐτόν τόν κόσμο πού μέ τόσες ζωές εἶχε πλουτίσει. Ἐσθῆσε έτσι μία τέχνη στό χωριό, τής πρακτικῆς μαμῆς, μαζί μέ τόσες άλλες πού έμειναν μόνο σάν άναμνήσεις, καί άντικείμενο λαογραφικῶν έκπο- μῶν στήν τηλεόραση.